

RAFAEL
ŽORDANO

Bazar
tufnaste
zebre

Prevela s francuskog
Gordana Breberina

Laguna

Naslov originala

Raphaëlle Giordano

LE BAZAR DU ZÈBRE À POIS

Copyright © Plon, 2020

Published by arrangement with SAS Lester Literary Agency
& Associates

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Nemojte imati skromne ambicije:
one se isto tako teško ostvaruju kao i velike.*

„Nisu znali da je nemoguće, pa su to uradili.“

Mark Tven

„Pesnik se ne obazire na stvarnost, taj sanjar broji zvezde i ide čak dotle da ih iznalazi.“

Đakomo Bardi

„Ne sprečava nas ono što jesmo da ostvarimo svoje snove, već to što mislimo da nešto nismo.“

Pol-Emil Viktor

Ekspozicija

1978.

Svaki život počinje prvim činom, a pre svega podizanjem zavese. Ko zna da li ti trenuci utiču na naše ponašanje kasnije tokom života?

*All the World's a stage,
And all the men and women merely players.*
Šekspir

(Pa ceo svet je glumište
gde ljudi svi i žene glume.*)

Zato je način na koji se izlazi na scenu toliko važan.

Jedan muškarac. Jedna žena. Čekaju zajedno u ordinaciji koja je utonula u polumrak da bi bili pošteđeni stida.

* *Kako vam drago*, prevod Velimira Živojinovića i Borivoja Nedića.
(Prim. prev.)

Akušerstvo tako nalaže. Sedeći jedno pored drugog, krišom se pogledavaju i upućuju jedno drugom osmehe s tobožnjom samouverenosti, koju ni izdaleka ne osećaju.

Ulazi lekar u belom mantilu i poziva mladu pacijentkinju da se popne na sto, dajući joj nekoliko dobronamernih uputstava. Ona to čini i neprimetno odagnava potrebu za empatijom, srazmernu njenoj neizmernoj želji da bude umirena. Leže na beli papir, koji se svaki put pocepa. Ljuti se bez razloga na taj list hartije koji se pomera, a čiji je zadatak da zaštiti ginekološki sto.

Lekar traži da podigne bluzu iznad grudi i, nimalo se ne mršteći, gleda ogromno ispupčenje. Da, ispupčenje. Loptu. Balon. Egzoplanetu. Još se nije navikla na to. Rogači oči pred onim što je ranije bilo njen trbuh, a što je sada postalo strano telo. Izbočina koju bi u nekoj zbirci zanimljivih stvari posmatrala kao neko čudo.

Gleda smeđastu liniju što joj sada spaja pupak sa pubisom. To je prvi crtež koji je njeno dete napravilo za nju. Više bi volela da njen sin pronađe neki drugi zid za grafite kojima joj iskazuje ljubav, a ne njeno telo. Ne ljuti se na nje-ga. Samo oseća kako se ponovo javlja poznati strah. Hoće li ikada povratiti lep, ravan stomak koji je, koliko juče, mamio uzdahe? Ne želi da je već svrstaju u drugu kategoriju: hoće li ubuduće biti najpre majka, pa tek onda žena? Zatvara oči da ne bi razmišljala o tome. Ne sada. Ne još.

Njen čovek se raspituje: *Je l' dobro? Da, dobro je.* Lekar, koji radi svoj posao, naginje se kako bi joj naneo hladni gel na stomak. Ježi se. Svaki dobar nosilac stetoskopa govorio bi o horipilaciji ili pilomotoričkom refleksu. Ostali – vi i ja – kažemo da se koža naježila...

Sonda započinje istraživanje. Tišina je. Ima trenutaka kada nema mesta za reči. Ženin pogled takođe istražuje,

pokušava da dešifruje i najmanji delić informacije na ginekologovom glatkom i usredsređenom licu. Muškarčevo lice iznenada poprima zabrinut izraz. Da mu se ono ne pravi bora između očiju? Ona zadržava dah i zariva nokte u muževljev dlan. Zabrinutost ostavlja četiri mala crvena traga u njegovom mesu. I sam hipnotisan nadrealnim slikama malog bića koje se pojavljuje na ekranu, on ne reaguje.

Sekunde deluju beskonačno. A onda sledi presuda. Prvi porođaj se desio nekoliko meseci pre vremena.

Sve je u redu. Četiri kratke reči izgovorene nehajno, sa smeškom na usnama zadovoljnog lekara. Srce srećnih roditelja eksplodira od radosti. Ali ipak ne preglasno, da ne bi poremetilo atmosferu nabijenu poštovanjem prema lekaru.

Želite li da znate pol? Da. *Žele.* Tako će se spokojnije pripremiti za detetov dolazak. Boja tapeta, odeće za novorođenče...

Sonda se ponovo pomera na trbuhu. Lekar traži. Pokušava da vidi. Krivi lice. *Žao mi je. Ništa se ne vidi. Danas neću moći da vam kažem...*

Očiju vlažnih od razočaranja, majka baca još jedan pogled na ekran na kome se i dalje nalazi podrugljiva zadnjica njene bebe.

Scena 1

2019.

Zovem se Bazil. Život sam započeo pokazujući golo dupe.

Jesam li i zato uvek imao utisak da sam sa neke druge planete?

Mislim da danas, posle četrdeset dve godine postojanja, znam od kakvog sam materijala sazdan. To je sigurno pre Đepetovo drvo nego ono od koga se pravi *Ikein* nameštaj.

Sa pet godina mi se sviđalo da potpuno sam vežbam čitanje.

Sa šest, nakon što sam se besomučno igrao šuge s drugovima u školskom dvorištu, zaustavio sam se, sav zadihan, prineo dva prsta vratnoj žili kako bih izmerio puls i uzviknuo:

„Jao! Srce mi prebrzo kuca!“

Devojčica u koju sam bio zaljubljen – sentimentalno sam takođe prerano sazeo – okrenula se prema meni i grohotom nasmejala:

„Ma ne, glupane! Srce nije tu, nego ovde!“, rekla je udarivši se po grudima na pravom mestu.

Opšti, gromoglasni smeh delovao je na mene kao udarac nožem i zbog tog događaja me je, do kraja školske godine, bio glas da sam totalni kreten.

Treba reći da sam bio jedno od one nespretne dece koja uopšte ne izazivaju samilost svojih vršnjaka.

Mozak mi je bio okretan, a telo trapavo. Nisam bio vičan uspostavljanju odnosa s klincima svojih godina. Nikad nisam znao šta da kažem, kako da razgovaram s njima, šta da radim kako bih bio prihvaćen.

Da bi podstakli moj društveni život, roditelji su me terali da prihvatim sve moguće pozive na rođendanske proslave i iskoristim svaku priliku da budem sa „sebi sličnima“, kako ih odrasli zovu. Zar im, makar na tren, nije palo na pamet da su ti „meni slični“ potpuno drugačiji od mene? Da se ne osećam dobro među tom decom sa kojom nemam nijednu zajedničku igru ili zanimaciju?

Ponekad bih se prisilio da se igram mačevanja s „drugarima“. Jednom mi jedan od njih umalo nije izbio oko. Ostalima je to bilo tako smešno, a meni nije bilo jasno zašto. Sećam se da sam se, držeći ruku preko povređenog oka, i sam nasmejao ne bih li ih prevario i naveo da misle kako se „zabavljam“. Radost samo jedan korak deli od tuge i obrnuto. Ponekad sam odlazio u kuhinju kako bih pokušao da razgovaram s roditeljima. Uživao sam da s odraslima vodim razgovore na ravnoj nozi. Oni su me gledali začuđeno, znatiželjno. Pristali bi da se igraju tako sa mnom, a onda bi izgovorili rečenicu koja je značila da me proteruju odatle:

Zar nećeš da ideš da se igraš, maleni?

O Bože, kako je ta rečenica mogla da me iznervira! Kad detetu kažete *maleni*, podsećate ga koliko je malo. Užas!

Silom prilika, naučio sam da se prilagođavam: pribegavao sam reakciji koja mi se činila socijalno najprihvatljivijom.

Napravio bih odgovarajući izraz lica. Da bih dokučio raspoloženje svojih drugara i predupredio opasnosti koje prate druženje s decom u tom uzrastu poznatom po surovosti, moji receptori hipersenzibilne osobe bili su stalno uključeni. Tako sam bio maltene neprekidno na oprezu, što je bilo iscrpljujuće.

Šta sve nisam radio ne bih li brže odrastao! Mislim da sam dete koje je pojelo najviše supe na svetu; da nijedno drugo dete nije sedelo na stolici tako pravih leđa. Dok su se moja braća i sestre igrali – stalno se svađajući – igara koje su priličile deci njihovog uzrasta, ja sam se zavlačio u ugao kako bih čitao rečnik i učio da govorim kao odrasli.

Uporedno s tim pokušajima da ubrzam odrastanje, nastojao sam da zadovoljim nezasitu znatiželju vezanu za sve što se ticalo elektronike i mehanike.

Dešavalo se da odem na obližnje smetlišće i odaberem najraznovrsnije uređaje, pa da se vratim kući i rasklopim ih ne bih li otkrio kako su napravljeni. Video sam preneraženost u očima svoje braće i sestara. Majka bi me izgrdila. *Hoćeš da dobiješ tetanus? Zabranjujem ti da ideš tamo! Šta ako se posečeš? Ili padneš? Ili te ujede pacov? Ili završiš zgnječen kao karoserija nekog automobila?*

Majke imaju neverovatno bujnu maštu. Ali ja sam svoju voleo najviše na svetu, iako je pokazivala preteranu zaštitničku revnost. Jedino je ona u mojim neobičnim škrobotinama naslućivala nešto što obećava. Vrlo sam rano ispunio sveske najneverovatnijim izumima, metafizičkim razmišljanjima, pesmama...

Kad bih u školskom dvorištu čitao knjige velikih majstora naučne fantastike, kao što su *Ja, robot* Isaka Asimova i *Dina Frenka* Herberta, čuo bih kako mi se rugaju neki neotesani

drugovi iz razreda koji su se trudili da pronađu reči što povređuju. Zlobnici su uvek nastojali da govore dovoljno glasno kako bi ih žrtva čula. *Pusti ga, on je čudak.*

Osećao sam prezir. Ali i neku vrstu straha, što mi je bilo neobično. Čime sam ja mogao da ih uplašim, ja koji ne bih ni mrava zgazio?

Potražio sam definiciju reči „čudak“ u rečniku. *Onaj koga je teško razumeti, nepredvidiv.* Drugi su, dakle, mislili da nisam sasvim „normalan“. Mnogo sam se preispitivao. Šta je normalnost? Sigurno nešto što uliva sigurnost. *Kada bih samo znao u čemu se ona sastoji, često sam mislio.*

Čak sam se u četvrtom razredu osnovne škole dosetio da napravim spisak saveta za postizanje normalnosti. To sam vrlo ozbiljno shvatio, imao sam svesku u koju sam zapisivao moguće strategije. *Ponudi drugove bombonama posle škole. Manje se javljaj na času i nemoj nipošto da daš tačan odgovor na sva pitanja. Dozvoli sebi neki sitan bezobrazluk prema učiteljici. Zavoli fudbal i pocepane farmerke. Nađi devojkicu (reč nađi je precrtana. Zamenjena je sa izmisli). Ispljuni spanać u školskoj kantini i napravi zgađen izraz lica kao da je to najodvratnija stvar na svetu. Kupi lažnu krv za Noć veštica. Ureži makazama svoje inicijale na klupu a da te ne uhvate...*

Uprkos mojim pokušajima dostojnim divljenja, druženje sa mnom i dalje nije bilo kul.

Stvari se nisu sredile ni kad sam krenuo u peti razred. Od nekoga ko je neobičan postao sam žrtveni jarac. I tada sam shvatio: moram nešto da preduzmem.

Morao sam da smislim način koji će mi omogućiti da budem prihvaćen. Makar samo zato da bih prekinuo sitna zlostavljanja koja su stvarno postajala mučna; ponekad sam dobijao batine od malih siledžija zbog čega sam imao zbirke

modrica, kako na telu, tako i na samoljublju. A samoljublju treba više vremena da ozdravi nego telu...

Imao sam sreće da je moj otac umeo svašta da napravi. Obožavao je stare motore. Kupovao ih je, doterivao, a zatim preprodavao. Tako sam nadohvat ruke imao svakoja-ke alatke, kojima sam bio opčinjen. Voleo sam da najveći deo slobodnog vremena provodim u njegovoj radionici, na tom mirnom i inspirativnom mestu. Sâm. Spokojan u svom svetu, sam sa svojim snovima. I kod svoje kuće. Tamo sam napravio svoje prve *životinjice* s pokretnim delovima. Mehaničke paukove. Povezao sam brzinomer sa senzorom pokreta. I tako bi pauk zbrisao čim bi mu se nečija ruka približila određenom brzinom kako bi ga uhvatila. Usavršio sam taj prototip tako što sam dodao crvenu led-lampicu koja bi se upalila kada bi se pauk aktivirao. Bilo je vrlo efektno!

Uzorke sam nazvao spajdertrik. Doživeli su veliki uspeh u školskom dvorištu. To se pročulo, pa su mi ih krišom naručivali mali bosovi iz gimnazija u kraju, željni lake zarade. Kupovali su moje spajdertrikove budzašto, a zatim su ih preprodavali triput skuplje. Protiv svoje volje sam uključen u ilegalnu trgovinu. Najzad je direktor škole čuo za crno tržište. Digla se velika prašina. Pozvani su učenici. Roditelji. Očitana mi je dobra bukvice. Na kraju sam privremeno isključen iz škole.

Uložio sam ogroman napor kako ne bih eksplodirao od radosti kada je objavljeno da sam izbačen; bio sam ubeđen da će to označiti kraj moje nepopularnosti. I zaista, petnaest dana kasnije, vratio sam se u školu ovenčan izvesnom slavom, sada kao uvaženi „buntovnik“.

Sve u svemu, zbog ove nezgode sam se, sa samo dvanaest godina, trajno zarazio virusom pronalazaštva.

Scena 2

Zaokupljen onim što radi, Artur, koji kleči na jednom kolenu, jedva obraća pažnju na reči svoga druga.

„Hajde“, kaže mu ovaj. „Brišemo.“

„Ma u redu je, smiri se, brate! Čuvaj stražu dok ne završim...“

Medin se klati dok čeka. Artur jasno vidi da ga drugar proklinje u sebi. Možda je u pravu što se brine. Ako ih uhvate, nadrljali su. Spisak njihovih gluposti je već podugačak, ne mogu dopustiti sebi da na njega dodaju još jednu. Ali Artur je ludo samouveren i hladan kao špricer.

„Požuri!“, ljuti se opet Medin, sve nervozniji.

Artur je klekao i protresao bocu sa sprejom kako bi nastavio da radi na svom grafitu. Već se dve nedelje time bavi. Pronašao je dobar slivnik s rešetkom. Dugo je pripremao pošoar.* Njegova majka je mislila da spava, a on je, krijući se u svojoj sobi, ustajao i brižljivo pripremao crtež, posle

* Tehnika ravne štampe. Šablone željenog motiva isecaju se od kartona, a otisak se dobija prskanjem boje ili nanošenjem boje sunderom. (Prim. prev.)

čega je isekao šablone od polipropilenske ploče pomoću skalpela X-ACTO, tog tankog, izuzetno oštrog sečiva koje mu omogućava da vrlo precizno izreže delove pošoaara.

„Čekaj! Moram da završim.“

Artur vidi da njegov drugar nema više živaca. Deluje besno.

Uprkos svemu, prekasno je za povlačenje: mora da dovrši posao. Žao mu je ako je njegov saučesnik loše volje. Artur uzima sjajnoplavi umesto crnog mat spreja. Skida kapicu za debele nanose boje, s previše širokim vrhom, opredeljuje se za kapicu za tanke nanose, pogodniju za detalje. I obuzme ga prava sreća kada svoj grafit osvetli halo-efektom. Stigao je onaj tako uzbudljiv trenutak kada će otkriti svoje delo. Brzim pokretom skida pošoaar.

„I?“, pita sa izvesnim ponosom.

Medin je *zaprepašćen*. Slivnik se na njegove oči pretvorio u kostur, rešetka je grudni koš, a iznad crteža je poruka kojom se Artur ponosi: „Smrt u boji“. Artur je zadovoljan zato što je tim natpisom donekle uspeo da izrazi svoju pobunu protiv sistema koji ga tlači tako što želi da ga ubaci u kalup premalen za njega! Prikačena mu je etiketa lenjivca, potkrepljena lošim uspehom u školi, zbog čega ponekad ima utisak da treba da završi u slivniku. Kada bi samo uspeo da pronađe svoje mesto!

Dok pakuje opremu, jedan kraj mantila mu nesrećno pređe preko grafita koji se još nije osušio.

„U majčinu... razmrljalo se“, nervira se Artur.

Medin ga vuče za rukav, sada iskreno zabrinut. Pojavljuje se neka odrasla osoba. Još gore. Policajac. Artur u letu grabi pribor i dvojica prijatelja beže koliko ih noge nose; iza sebe čuju povike policajca koji ih juri. Artur baci pogled na druga kome je, izgleda, teško da prati njegov tempo.

„Znam kuda ćemo, pođi za mnom!“

Ako ne budu brže trčali, uhvatiće ih! Stižu pred veliki hotel.

Artur uvuče Medina u dvorište iza hotela, gde je ulaz za dostavljače. Tamo čekaju kolica puna posteljine spremne za peglanje. Obojica uskoče u njih i pokriju se čaršavima.

Ubrzo stiže policajac, koji jedva diše.

„Da niste videli dvojicu tinejdžera da su prošli ovuda?“

Sobarica slegne ramenima. Policajac uzdahne i vrati se nazad putem kojim je i došao.

„Ovo je bilo za dlaku“, nasmeje se Artur, zadovoljan podvigom koji je izveo toga dana.

Najednom oseti da se kolica kreću.

„Hej!“

Sobarica prestrašeno vrisne kad vidi kako iz njih izlaze dva čupava momka. Grubo ih otera. Sačekaju da zamaknu za ugao, pa krenu da se valjaju od smeha.

Zapute se ka pekari. Čovek ogladni od tolikih uzbuđenja. Obojica izlaze sa po kroasanom sa čokoladom i koka-kolom; šetaju po četvrti uživajući u toj šećernoj bombi koja ima ukus podviga.

Arturu zazvoni mobilni.

„Čekaj, to je moja keva.“ (Promena tona.) „Halo, mama? Ne brini, evo idem kući. Ma ne, ne gluvarim, s Medinom sam, uzeli smo neku klopku. Ma da, uradiću domaći! Sve je pod kontrolom, kažem ti! Ne mogu više da razgovaram, na ulici sam. Stižem...“

Kad prekine vezu, Artur ima nedokučiv izraz lica. Medin se smeje. Artur ga ošine pogledom. Rastanu se na uobičajenoj raskrsnici nakon što su se udarili pesnicom o pesnicu.

Artur gurne ruke u džepove i navuče kapuljaču duksa na glavu. Ide brzim korakom trgovačkom ulicom. Ne želi da ide

majci uz nos. U kući je dovoljno napeta atmosfera. Primeti, međutim, novu prodavnicu na uglu. Tu su nedeljama trajali radovi. Pita se ko se tu uselio. Optičar? Prodavnica mobilnih telefona? Frizer?, pomisli, unapred razočaran. Ali nije ništa od svega toga. Kad priđe, izlog zagolica njegovu znatiželju. Pročita naziv napisan velikim belim kaligrafskim slovima na crnoj pozadini:

Bazar tufnaste zebre.

Scena 3

Bazile, još ne izgleda zadovoljavajuće..., kažem sebi, obuzet, kao i obično, željom da sve bude savršeno. Već satima unosim poslednje izmene u prodavnici. Treba reći da imam vremena napretek. Teško je privući veliki broj kupaca već prvog dana. To nije ništa čudno. Ljudi zasad primećuju ovo mesto. Prolaze, zastanu na nekoliko sekundi ispred izloga, pitaju se.

Povratak u Mon Veni, pre šest meseci, za mene je bio pravi povratak izvorima. Mon Veni... To ime mi i dan-danas mami osmeh. Vidim opet svoju majku kako, diktirajući našu adresu, sa razoružavajućom ozbiljnošću napominje: „Veni, bez akcenta, molim vas, od glagola *venir*.“* Da, dete se vratilo u zavičaj. S kartom u jednom pravcu. Vraćam se ovamo oslobođen svoje prošlosti, kao ubijeni čovek koji još hoda uspravno. Čovek koji je sve imao u svojim rukama i koji je uspeo da izgubi svoju suštinu. Došao sam ovamo upravo zato da to pronađem: suštinu. Da ponovo

* *Mont-Venus* (čita se Mon Veni), za razliku od *Mont de Vénus* (čita se Mon de Venis), što znači Venerin, tj. stidni brežuljak. (Prim. prev.)

krenem od nule i da, u kreativnom zaletu, pronađem novog sebe pomoću projekta koji ima smisla. Da se ponovo rodim iz sopstvenog pepela. Gotova je sumanutu i sebična trka za novcem i ugledom. Sada samo težim jednoj vrsti mira, spokojstvu i jednostavnim zadovoljstvima. Ja ne otvaram prodavnicu. Nudim sebi novo umeće življenja. Čistije. Iskrenije. Predmeti koje izmišljam golicaju maštu i kreativnost i podstiču um da odvažnije razmišlja. Oni nemaju nikakvu praktičnu svrhu... Upravo me to zabavlja. Na vratima sam lepim kosim slovima napisao: *Prodavnica provokativnih predmeta*.

Svestan sam da je pokretanje ovakvog posla u Mon Veniju vrlo rizično. Ja stvarno volim ovu lepu francusku varošicu sa pedeset hiljada stanovnika koji se ponose time što čuvaju običaje iz slavne prošlosti... Mora se, međutim, priznati da ovaj gradić nije na glasu kao centar avangarde. Moj bazar bi mogao i te kako da štrči u velikoj trgovačkoj ulici u kojoj se nalaze tradicionalne prodavnice.

Moja konceptualna radnja će u početku, naravno, izazivati čuđenje. Ali verujem u uspeh. I dopada mi se pomisao da ću i ja dokazati tvrdnju da inventivnost nije rezervisana za velegrade.

Šta ima veze ako se ljudi najpre šokiraju?! Cilj mi je da ih iznenadim, navedem da udovolje svojoj radoznalosti i prekorače prag prodavnice kako bi otkrili moj svet. Napolju sam reciklirao stari znak od kovanog gvožđa kako bih na njega stavio logo tufnaste zebre, vidljiv izdaleka. Crveni logo u kome je vrlo stilizovana zebra sa tačkama umesto pruga. Tražio sam sliku koja može grafički da dočara pojam atipičnosti. Učinilo mi se da je zebra, sa svojim prugama, jedna od životinja najzgodnijih za grafičko prikazivanje. Ali pruge

su očekivane. Tufnasta zebra je neobičnija, kao ovca sa pet nogu. Prodavnica je uređena u savremenom duhu, koji ja shvatam kao šokantnu, veselu mešavinu stilova. Otuda vrlo promišljeni dizajn napolju, a unutra originalni, vintidž stil, zbog koga prodavnica podseća na atelje u potkrovlju. Činilo mi se da je kontrast neophodan! Najpre pročelje od crnog drveta, mračna i otmena moderna estetika koja mi se dopada: pročišćene linije, naziv ispisan malim belim slovima čije debele i tanke linije nikad ne izlaze iz mode – za tipografiju je elzevir pismo ono što je mala crna haljina za modu. Veliki izlog stavlja u prvi plan predmete koji su kruna mog rada i omogućava da se u pozadini vidi unutrašnjost prodavnice: različite prostorne celine nalik na škrinje kako bi se istakla poetičnost, tajanstvenost i provokativna snaga pojedinih linija proizvoda napravljenih u ograničenim serijama. Ovde je zid od cigala, tamo su jedan beli i jedan crni zid, a gore, na galeriji, moja radna soba-atelje, do koje se stiže zavojitim čeličnim stepenicama. Ceo prednji deo prodavnice kupu se u svetlu zahvaljujući staklenim vratima i neverovatno visokoj tavanici.

Posetilac kruži između stolova kao na nekoj izložbi i zastaje, u skladu sa svojim željama, ispred izuma koji su mu privukli pažnju. Nema, međutim, istinske sličnosti sa umetničkom galerijom. *Bazar tufnaste zebre* želi da bude mesto gde nešto može ne samo da se vidi, već i „doživi“. U njega se dolazi, u njemu se čudi, zabavlja, sedi, gricka, pijucka, ćaska...

On je poput hrama znatizelje u kome ne mora da se šapuće.

Otišao sam čak dotle da sam u jednom uglu napravio udobnu i prijatnu čajdžinicu sa nameštajem u retro stilu. Najavljuje je metalna tabla na kojoj je natpis *Home sweet home* pretvoren u *Shop sweet shop*.

* * *

Dok ove rane jeseni pada več, prilazim izlogu kako bih posmatrao logo sa zebrom od kovanog gvožđa koja se polako ljulja na vetru. Ispunjava me ponos.

Iznenada se začuje zvonce iznad vrata. Ulazi neki visoki momak. Koliko bi mogao da ima godina? Petnaest? Šesnaest? „Dobro več! Dobro došli!“

Njegov pogled naglo prekida moju srdačnost. Nestajem kako bih mu prepustio prostor i kako bi mogao da cunja po prodavnici po svom nahođenju. A onda ga, pretvarajući se da nameštam predmete, posmatram krajičkom oka.

Primećujem mantil uprljan crnom bojom. Mrlje na prstima. Sa crvenom kapuljačom navučenom na glavu izgleda kao nezadovoljnici što pozivaju na pobunu, za koju ne žele da prihvate odgovornost. Krišom posmatram njegovo okruglo lice skladnih crta uprkos blagoj devijaciji nosne pregrade, njegove sjajne crne oči iz kojih izbija nešto što ne umem da definišem, njegovu tamnosmeđu, brižljivo podšišanu kosu koja odudara od nehajnog izgleda njegove odeće. Mladićima njegove generacije moda diktira stil kroz neku vrstu obaveznih elemenata: najčešće je to stepenasta frizura s vrlo kratkom kosom sa strane i dužom na vrhu, pri čemu ne treba zaboraviti razdeljak naglašen linijom izvučenom mašinicom za šišanje.

Smešan mi je taj kapilarni konformizam, koji me podseća na sopstvene paradokse: kako da pripadamo grupi, a da istovremeno budemo jedinstveni?

Tinejdžer krene ka prvom stolu, gde se nalaze životinjice iz mog detinjstva. Spajdertrikovi nove generacije. Nije mu jasno kako rade. Nervira se zbog toga. Puštam ga. Ako mu

pokažem, pokvariću zadovoljstvo koje osetimo kad nešto otkrijemo. Potrudio se da pročita šta piše na kartončiću koji otkriva tajne mog insekta sa mehaničkim nožicama. Shvata kako funkcioniše sistem sa senzorom prisustva i brzinomerom koji aktivira pokret kad se primakne ruka koja želi da uhvati pauka. Neupadljivo se nasmeši i proba još jednom, dvaput.

Imam utisak da sam prošao prvi krug pred vrlo zahtevnim žirijem.

Ponovo podozriv, nastavlja istraživanje u delu gde su predmeti koji podstiču na razmišljanje. Evo ga pred mojim „konzervama za otvaranje uma“.

Na prvoj je poruka: „Snovi ne rastu u konzervama sardina.“

Unutra su poređane četiri male sardine od obojenog drveta. Na svakoj su napisane reči suprotnog značenja, koje treba da nas nateraju na razmišljanje o tome kako bismo želeli da gledamo na život. „Širokogrud ili uskogrud?“, „Konstruktivan ili kritičan?“, „Smeo ili plašljiv?“, „Svojevoljan ili pasivan?“

Tinejdžer se češka po potiljku. Zakleo bih se da razmišlja.

Radujem se u sebi. Uzima drugu konzervu, vidim kako pomera usne dok čita natpis: „Politizovana konzerva“. Otvori je i trgne se kad iz nje, poput đavola iz kutije, iskoči poruka: „Reci *ne* konzervativnim idejama!“

Okrene se ka meni i podrugljivo kaže:

„Ove konzerve ničemu ne služe.“

Zabavna mi je njegova reakcija:

„Ne, one stvarno nemaju praktičnu svrhu. Ali smatraš li da je predmet koji te tera da razmišljaš ili makar samo da se nasmešiš bezvredan?“

Žmiri kao da me skenira. Sprema se nešto da doda, ali onda proguta opasku; pretvara se da je usredsređen na staru

Hajncovu konzervu pasulja na kojoj je sada Obamin predizborni slogan „*Yes, we can!*“*

Lice mu se ozari kad ukapira igru reči.

„Ovo je dobra ideja!“

Nasmešim mu se.

„Hoćeš li da ti objasnim koncept prodavnice?“

„Ne, hvala. Samo razgledam.“

Brzo prođe pored lampe-palindroma – na njenom postolju piše reč RÊVER,** koja se isto čita u oba smera – i zaustavi se ispred peščanog sata.

„A ovo?“

„To je *sat koji pokazuje proticanje vremena*. Vidiš, ima dvanaest peščanih satova raspoređenih u dva reda. U svakom od njih pesak istekne za jedan sat. Tako ti je odmah jasno koliko je sati... Ali to je, pre svega, lep predmet koji nas podseća na vrednost vremena što prolazi.“

„Nije loše...“

Sat mu se dopada.

„Koliko košta?“

„Osamdeset devet evra.“

„Ah, ipak...“

Vrati ga na mesto.

Onda pređe pogledom preko crnog rama okačenog na zid.

U njemu... nema ničega. Nabere obrve, okrene se prema meni upitnog izraza lica.

„Uh, ovo ne kapiram! Šta se vidi? Ništa?“

„Upravo tako“, nasmešim se. „Ovde je prikazano 'ništa'. Shvati to kao konceptualnu umetnost. Predmet te poziva da razmisliš o korisnosti 'ničega'. Ram je prazan. Posmatraču se tako metaforično kaže kako je dobro da se ostavi prazan

* Engl.: *a can* – „konzerva“. (Prim. aut.)

** Franc.: sanjati. (Prim. prev.)

prostor u životu, kako ne treba da težimo da ga prepunimo. Vreme sanjanja, vreme postojanja... Vreme ničega! Treba, na primer, da sednemo samo zato da bismo se osećali živim. Da bismo bili prisutni u sadašnjosti. Zamisli muzičku partituru bez ijedne pauze, bez tišine. To bi bila nepodnošljiva kakofonija! A ipak, koliko ljudi danas pretrpava svoj život aktivnostima, uzbuđenjima, koliko njih radi nešto po svaku cenu? Sve ide prebrzo, trčimo za vremenom, hteli bismo da 'uzmemo vreme', onako kako se uzima potrošački kredit, a nismo spremni za to. E pa vreme se sluša kao tišina. Ono postoji samo ako dozvolimo sebi da ga gledamo kako nastaje. U protivnom nam klizi između prstiju.“

Onda obešenjački dodam:

„Ono možda nije ništa, ali menja... sve!“

Vidim da je skapirao. Drago mi je zbog toga. Sprema se nešto da kaže, ali mu zazvoni telefon. Dok ga grozničavo traži po džepovima, otme mu se nekoliko psovki. Neko ga očigledno čeka. Neće dovršiti obilazak prodavnice. Šteta, još malo i otkrio bi moje najlepše predmete. Možda neki drugi put. Dok odlazi, gledam ga tronut što je jedan tinejdžer osetio duh bazara. Što se tiče spajdertrika koji je gurnuo u džep, praviću se da nisam ništa video.

Scena 4

Za Đuliju je ovo uobičajeno jutro u toku radne nedelje, svakodnevna rutina joj diktira postupke i određuje tempo. Sprema se da izađe iz kuće i uzima svežanj ključeva sa police od tamnog drveta u predsoblju. Pre nego što izađe, ne može da ne baci pogled na svoj odraz u ogledalu. Primećuje da su joj se pojavile dve borice u uglovima očiju. I pita se da li još može nekome da se dopadne. Pažljivo posmatra visoke jagodice, prozirnu kožu, nežna usta i duge trepavice zacrnjene maskarom, koje joj lepo ističu plavu boju očiju. Mladež nalik na muvu od crnog tafta, u dnu njenog vrata, odaje vatreni temperament koji se krije iza njene nenametljivosti. Da, ima ona još svojih aduta.

„Idem!“, vikne sinu.

Čuje ga kako mrmlja iz svoje sobe. Zna dobro da se još nije spremio. *Opet će zakasniti u školu*, pomisli ljutito.

Njen sin nikad nije poštovao pravila, savete, okvire. Pri-seća se kako mu je godinama strpljivo pomagala da se prilagodi školskom sistemu i postigne nemoguće. Kvadratura kruga! U nižim razredima se manje videlo da ne može da se

uklopi u sistem. U to vreme se provlačio uz minimalan trud. Nažalost, kako je rastao, površnost je sve manje prolazila. Idući iz poraza u poraz, morala je da prihvati ono što je bilo očigledno: Arturu škola loše ide. Tako se, malo-pomalo, njegovo školovanje pretvorilo u Golgotu. Odnosi između njih su se maksimalno zategli, svakog časa su mogli da eksplodiraju... Đulija je priznavala da se stvari nisu sredile posle odlaska Arturovog oca i njihovog rastanka. Da li je njen bivši muž pobegao od odgovornosti koju podrazumeva školovanje atipičnog deteta koje se otima kontroli?

Zadubljena u ove sumorne misli, Đulija vrisne kada za dlaku izbegne automobil, čiji je vozač zaspe grdnjama. Ona se skrušeno izvini. Ovaj nedostatak opreza neminovno pripíše stresu i neopisivom nezadovoljstvu koje u njoj raste od jutros.

Ustala je umorna i taj osećaj iznurenosti je ne napušta. Na putu do blagoslovenog aparata za kafu naletela je na Arturove patike – podrazumeva se da ih je izuo ne razvezavši pertle – Arturov ranac – koji je ostao neotvoren od prethodne večeri – na Arturove čarape bačene na pod – verovatno će ih pronaći rasparene na nekom neverovatnom mestu prilikom narednog velikog prolećnog spremanja kuće – i najzad na samog Artura i njegovih sto osamdeset centimetara. Promuklo je progundao „dobro jutro“ i brzo je poljubio u obraz ne prekidajući rep muziku koja mu je odjekivala u ušima. Kada se toliko sluša muzika, to više nisu slušalice, nego slušni implantati...

Đulija u poslednjem trenutku uhvati autobus. Dok se vozi, najednom ima želju da sinu napiše virtuelno pismo, da mu kaže šta joj leži na srcu, prečesto razapetom između ljubavi i ogorčenosti. Da li je to tipično za majke tinejdžera?

Reči joj prolaze kroz glavu dok predeo promiče pred njenim očima.

Arture... Volim te, ni ja tebe. To je pesma koju nas dvoje pevamo u poslednje vreme.*

Naravno da te volim. Zašto onda tako često poželim da te zadavim? Možda zato što sam se toliko smejala dok sam gledala Simpsonove, gde je Homer opsednut željom da zadavi Barta.

Ponekad je gubitak samokontrole tako primamljiv! Majke pod pritiskom. Žene na ivici nervnog sloma. Imam čast da ti kažem, sine moj, da unosiš Almodovara u moj život.

Svakodnevni život s tobom liči na mit o Sizifu. Neprekidno te preklinjem da savladaš osnovne postupke koje zahteva život u zajednici. To je gomila malih, opravdanih zahteva koji prečesto ostaju mrtvo slovo na papiru.

Zar je za tako jednostavne stvari potreban master iz domaćinstva?

Shvati da je lepše kad je daska na WC šolji spuštena, da sređivanje odeće ne znači da je treba smotati u loptu, da se čisto rublje ne stavlja među prljavo i obrnuto, da ne moraš baš da spavaš u svojoj najlepšoj polo-majici, i to ispeglanoj, da postavljanje stola ne znači da na njega treba samo baciti dva pribora za jelo, da sunđer, ma šta ti o tome mislio, nisu mrtvi pacovi, a mrvice koje treba počistiti odvratni insekti, da je kanta za đubre korisna stvar i da tvoj omiljeni keks neće nići iz praznih kutija što leže na podu tvoje sobe...

* „Je T'aime... Moi Non Plus“ – poznata pesma koju su Serž Genzbur i Džejn Birkin izvodili u duetu. (Prim. prev.)

Znam da odbijaš da obavljaš ove zadatke zato što se duboko u sebi plašiš da ćeš izgubiti povlašćeni položaj. Verovatno misliš da ja to nikad više neću uraditi umesto tebe ukoliko mi pokažeš da umeš i sam. Verovatno osećaš da su ovo poslednji minuti tvog detinjstva i želiš da produžiš te bezbrižne trenutke zlatnog doba u kome drugi „brinu o svemu“.

Neka žena ulazi u autobus sa dečjim kolicima. „Predstoje joj godine i godine vaspitavanja!“, pomisli Đulija sažaljivo. Seti se reklame na TV kanalu *Frans 5*: „Vaspitavajmo? Zar je to nešto ružno?“ Vaspitavanje podrazumeva veliku odgovornost. Nije ni lako ni zabavno. Nije pretpostavljala da će jednoga dana neprekidno ponavljati jedno te isto. *Ne radi to, ne radi ovo...* Sve te silne poruke koje na jedno uvo uđu, a na drugo izađu.

Prošle nedelje je malo nedostajalo da ti zakažem pregled kod ušnog lekara kako bi ti proverio sluh. Tvoja pažnja je nalik na švajcarski sir, pa je naš razgovor gluvih pun rupa. Neću ipak da se predam. Znam da će ove mlada-lacke bubuljice proći s vremenom... i sa sazrevanjem.

Đulija izađe na stanici na kojoj obično silazi. Ne obraća pažnju na ljupke uličice kojima ide žurnim korakom, na niske zgrade s pročeljima u različitim nijansama okeržute, sa lepim balkonima od kovanog gvožđa, ne obraća pažnju na lučni hodnik botaničke bašte, pored koga prođe ne bacivši pogled na čuvenu fontanu sa Venerom s pletenicom. Gleda samo na sat. Ne sme ni slučajno da zakasni na vrlo važnu video-konferenciju s pariskim rukovodstvom koje, kako joj je preneto, želi da im saopšti nove informacije „od najvećeg

značaja“. Svaki put kada ih zovu iz sedišta firme, malu ekipu u ogranku u Mon Veniju obuzme panika. Poznat joj je taj stres, taj ozbiljan, gotovo tragičan pristup svakom novom zahtevu klijenata.

A uopšte nema razloga za to, pomisli Đulija, koja je na ivici nerava. Neće da razmišlja o praznini koju oseća duboko u sebi. Zato što mora da nastavi ovako. Ne može da priušti sebi taj luksuz da pomisli kako bi stvari mogle biti drugačije. Ne može da se suoči sa besmislenošću svog života. Dolazi svakoga dana na posao zato što mora. I to je sve. Posmatrano sa strane, ona je u zavidnom položaju, trebalo bi čak da bude zadovoljna... Pa zašto je onda razočarana kad razmišlja o svojoj karijeri? *Nije tako loše...*, pokušava da ubedi sebe. Ona je stručnjak za samozavaravanje.

Đulija uđe u malo predvorje *Olfatuma*, gde devojka što radi honorarno na portirnici jedva podigne nos da bi je pozdravila. Preko puta nje zagasitoplava sofa sa žutim i srebrnim jastukom čeka retke posetioce. U nizu providnih ekrana na zidu predstavljaju se neki od najpoznatijih *Olfatumovih* proizvoda. Đulija brzo ostavi stvari u svojoj potpuno beloj kancelariji sa belim zidovima i belim držačima za tračice za isprobavanje mirisa. Zastrašujuće sveden dekor: kao da u njemu sme da se nadražuje samo čulo mirisa. *Olfatum* ne dozvoljava da se uređenju prostorija dâ bilo kakav lični pečat, pa u njemu vlada atmosfera koja više odgovara laborantima nego kreatorima mirisa. Ironija sudbine! Utoliko pre što *fatum* na latinskom znači „sudbina“. Nije ovako zamišljala svoj posao. Odabrala je taj put zato što je mislila da će praviti virtuozne „mirisne kompozicije“ od precizno odabranih ali opojnih mirisnih nota, da će komponovati mirisne opere. Želela je da bude „nos“. Ova tri slova su je